

Была вайна

«Такія пісьмы прыходзілі многім»

У маім сямейным альбоме фотакартак шмат, асабліва — новых, каляровых... На іх, вядома ж, самыя родныя — сын, нявестка, унучка, праўнукі. А вось татава картка — толькі адна, і на ёй ён дужы, малады, прыгожы. Такі ён быў і такі застаўся, бо ў 1944 годзе ў адным з баёў быў цяжка паранены...

Мабілізавалі тату на самым пачатку вайны — у чэрвені 1941-га, а ў жніўні пад Лоевам іх полк трапіў у акружэнне. Разам з іншымі палоннымі тату на адкрытых платформах павезлі ў Асіповічы, у вялікі лагер для ваеннапалонных.

Нічога добрага ад яго чакаць не даводзілася, таму тата (ён шмат што раскадваў, а мне гадоў з дзесяць было — запомніла...) згаварыўся з двума таварышамі, каб уцячы. Яны вырашылі пралезці ўніз паміж платформама і потым залегчы паміж рэйкамі.

Тата быў старэйшы, больш вопытны, ён даводзіў хлопцам, што на хуткасці зрабіць гэта не ўдасца, што трэба чакаць, калі цягнік збавіць ход... Але адзін з палонных яго не паслухаў. Ён паспяшаўся — саскочыў з платформы і кінуўся ў бок лесу. Немцы адкрылі агонь...

Дагнала куля ўцякача ці не, тата не ведаў.

Другі з палонных таксама спускаўся на хуткасці і загінуў.

Тата праціснуўся паміж платформамаі, як і збіраўся, — тады, калі цягнік збавіў хуткасць. Ён лёг на шпалы і ўжо думаў, што ўратаваўся. Аднак пад апошнім вагонам быў нейкі крук, якім яго падчэпіла за адзенне і пацягнула наперад.

Адарваўся ён чудам, скаціўся пад адхон і не мог паверыць, што жывы. Праўда, радавацца гэтаму часу не меў, бо яму трэба было спахавіцца, некуды ісці, а вось куды? Мясціны ж вакол зусім незнаёмыя.

Убачыўшы вёску, тата дайшоў да крайняй хаты, у дзеда-гаспадары папытаўся

дарогу, а той не проста паказаў яе, а нават праводзіў — напрасткі... у паліцэйскі ўчастак.

Такім чынам усё пачалося спачатку: тата зноў апынуўся ў палоне, і яго прывезлі ў Асіповічы.

Па першым часе ўкраінцаў (як ён раскадваў) немцы чамусьці адпускілі і нават выдавалі пропускі. А вось для таго каб адпусціць беларуса, ад яго родных патрабавалі прывезці даведку за подпісам старасты. Тату прыйшлося прасіць аднаго з украінцаў, шлях якога ляжаў праз нашу вёску Шацілкі (цяпер — горад Светлагорск) зайсціся да нас, сказаць маме, які дакумент патрэбны.

Просьбу той украінец выканаў: знайшоў нашу хату, усё раскадваў. Мама прапаנוўвала яму нагрэць вады, каб адмыўся, давала чыстае адзенне, пасцель, але той катэгарычна адмовіўся. Скаваў: «Кінь мне

на падлогу саломы, а раненька — спаліш яе, бо ў цябе — дзеці... Я не хачу, каб яны набраліся вошай альбо хвароб».

У той жа вечар маме зрабілі патрэбную даведку, і раніцай яна пайшла ў Асіповічы. Ад нас гэта больш за 120 кіламетраў, прычым — па тэрыторыі, занятай немцамі.

Як яна туды дабралася, я не ведаю, але ж дакумент прынесла і забрала нашага тату з лагера для ваеннапалонных, забрала ў апошні дзень, бо назаўтра (людзі потым раскадвалі) прыйшоў загад, каб ніводнага чалавека больш не адпускаць.

Дамоў нашы бацькі прыйшлі толькі ў лістападзе.

У сваёй вёсцы мы перажылі акупацыю, а пасля таго як немцаў пагналі з нашых мясцін, тату зноў забралі на фронт...

Ваяваў ён зусім нядоўга, бо праз нейкі час на маміна імя прыйшло пісьмо ад камандзіра часці, у якім было напісана, што ў адным з баёў Карп Малафеевіч Наўроцкі быў цяжка паранены і на другія суткі памёр.

Такія вось пісьмы і афіцыйныя пахаванкі тады прыходзілі вельмі многім.

З гэтым дакументам мама пайшла ў сельсавет, пасля чаго на мяне і братоў (старэйшую сястру прымукова вывезлі ў Германію) прызначылі пенсію, бо наш тата загінуў. А вось тым дзецям, чый бацька прапаў без вестак (потым, дарэчы, такое паведамленне атрымала і наша сям'я), ніякіх пенсій не плацілі.

...У мірны час мы з мамай і двума братамі (сястра, вярнуўшыся з Германіі, у хуткім часе памерла) увесь час гаварылі аб тым, што трэба знайсці магілу роднага нам чалавека. Але так атрымалася, што зрабіла гэта толькі мая ўнучка: яна звярнулася ў архіў і атрымала паведамленне, што яе прадзед Карп Малафеевіч Наўроцкі пахаваны за тры кіламетры ад Ковеля.

На жаль, мы туды пакуль не даехалі. Ды і ці толькі мы? Я з жахам думаю, колькі магіл з'явілася на зямлі ў гады вайны і колькі сем'яў не могуць ім пакланіцца.

Марыя Карпаўна НАЎРОЦКАЯ,
г. Мінск.

Так ці не?

Што вінен, аддаць павінен

«Раней слова бог на старонках газет амаль не сустракалася. Цяпер яно ёсць, але пішацца то з вялікай літары, то з малой. Калі ласка, растлумачце логіку», — просіць спадарыня Галіна з Чашнікаў.
Ці аднолькавыя па значэнні словы «вінен» і «павінен» і ці ўжываецца ў беларускай мове слова «банка», цікавіцца спадар Ігар з Мінска.

Як заўжды, на моўныя пытанні чытачоў адказваюць стыльрэдактары «Звязды» Аляксей Саламевіч і Леў Глушыцкі.

1. Найперш дзякуй спадарыні Галіне за даволі важнае арфаграфічнае пытанне.

Рэч у тым, што слова «Б(б)ог» можа ўжывацца і самастойна, і як частка ўстойлівага выразу. У першым выпадку (калі мы гаворым пра Бога і гэта слова ў сказе з'яўляецца асобнай адзінкай) яно пішацца з вялікай літары: *Паводле Бібліі, Бог дазволіў Адаму і Еве есці плоды з усіх дрэў, акрамя дрэва пазнання добра і зла* (І. Лепешаў, М. Якальціч. «Тлумачальны слоўнік прыказак»). У другім (калі бог становіцца часткай устойлівага выразу) слова страчвае сваё самастойнае значэнне і пішацца з малой літары: *бог яго ведае, дай бог, дзякуй богу і г. д.*

2. Словы *вінен* (вінны) і *павінен* (павінны) маюць, вядома ж, рознае значэнне. Быць павінным — значыць быць абавязаным, вымушаным нешта зрабіць. Напрыклад, можна сказаць, што *кожны павінен адказаць за свае словы і ўчынкі, што ён зрабіў тое, што і павінен быў.*

Быць *вінным* або *вінаватым* — значыць мець доўг. Прыклад з жыцця: *ён вінен мне дзесяць рублёў*, з мастацкай літаратуры: *Але вяселле пакуль адклалі — кмет не заплаціў капшчыну. І яшчэ ён вінен капу грошай за тое, што гатуе піва* (Янка Сіпакоў. «Зубрэвіцкая сага»).

Розніцу паміж разгледжанымі словамі ілюструе народная прыказка: **што вінен, аддаць павінен.**

3. Слова *банка* (у значэнні ёмістасці) у слоўніках ёсць. Аднак выкарыстоўваецца яно вельмі рэдка, бо хапае іншых і больш канкрэтных. Напрыклад, калі гаворка пра шклянню або гліняную пасудзіну, то можна скарыстацца словамі *слоік*, *слой*. Пасудзіну з металу назавём *бляшанкай*. А вось шклянкі, якія выкарыстоўваліся пры лячэнні хворых, завуцца *банькамі*.

Слова *ж банка* можа прайсці як частка фізічнага тэрміна — лейдэнская банка (прыбор для кандэнсацыі электрычнасці), а таксама як назва падводнай водмелі на марскім дне.

У абарону слоў

Сёння сярод моладзі распаўсюдзілася меркаванне, што *гразь* па-беларуску — бруд. Адсюль вынікаюць прапановы *гразелечбыніцы*, напрыклад, называць брудалькарняй... Аднак ці варта гэта рабіць, калі ў нашай мове ёсць абодва словы — *бруд*, і *гразь*. Першае гаворыць аб нечым забруджаным, запэчканым. У пераносным сэнсе — аб нечым амаральным, нядобрасумленным. *Гразь* жа — гэта найперш вязкая, размяккая ад вады глеба. А паколькі ў множным ліку (у значэнні марскога або азёрнага глею, які мае лекавыя ўласцівасці) ужываецца толькі *гразь*, то гразелячэбніца якраз лагічны варыянт. Ілюстрацыя з класікі: *Тут колам — хрась!.. // І кроў і гразь... // Пад кола, жаба, не падлазь* (Кандрат Крапіва. «Жаба ў каляіне»).

Святы

Выхаванне паэтычнай мовай

Два дні ў гімназіі № 174, што ў Маскоўскім раёне сталіцы, гасцявала Паэзія: праходзіў раённы конкурс чытальнікаў.

Адкрылася святая выступленнямі творчых калектываў, прывітальнымі словамі, прадстаўленнем гасцей і членаў журы, у склад якога ўвайшлі настаўнікі з розных навучальных устаноў, бібліятэкары, пісьменнікі, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый і аб'яднанняў.

А далей — гучалі вершы. Чытальнікі малодшай узроставай групы выбралі творы Н. Гілевіча, Р. Барадудзіна, В. Вярбы, І. Муравейкі, М. Маляўкі... Вучні 5—11 класаў звярнуліся да творчасці Я. Купалы, Я. Коласа, М. Багдановіча, У. Караткевіча, Е. Лось, А. Зэкава і многіх іншых, у тым ліку сучасных аўтараў. Членаў журы ўразіла акцёрскае майстэрства чытальнікаў, выразнасць маўлення...

Пераможцамі ў першай узроставай групе сталі: Кіра Граздова (СШ № 67), Іван і Марыя Цітовы (СШ № 101), Каміла Бачышча (СШ № 60), Раман Булаш (СШ № 165). У старэйшых узроставах

групах — Ульяна Зязетка (СШ № 25), Ганна Шаўчук (СШ № 101), Іван Латушкін і Маргарыта Ярмакевіч (гімназія № 174), Святаслаў Казначэў (СШ № 26), Ганна Пасмецеўва (СШ № 101) і Аляксей Пілюгін (СШ № 83).

Сёлетні слухачоў, і журы прыемна здзівілі вучні, якія прадставілі на конкурсе вершы ўласнага сачынення. Многія прысвяцілі іх малой радзіме, вядомым людзям, ветэранам Вялікай Айчыннай вайны.

Пераможцамі ў намінацыі «Уласныя вершы» сталі Яна Каляціна (СШ № 3), Андрэй Півавараў (гімназія № 174), Юлія Цецэрукова (СШ № 215). Майстар-клас паэта Анатоля Зэкава падарыў юным аўтарам новай ідэі, натхніў на далейшую творчасць.

Напрыканцы пераможцы атрымалі дыпламы ўпраўлення па адукацыі адміністрацыі Маскоўскага раёна, вучні і настаўнікі — падарункі ў выглядзе кніг з аўтографамі пісьменнікаў, а галоўнае — настрой і жаданне шанаваць нашу родную мову.

Ганна КАЗЛОВА,
настаўніца гімназіі № 174 Мінска.

Смех смехам

Хавайся ў бульбу!

...Некалі я была маладой, а пляменнікі мае малымі.

Кожнае лета яны прыязджалі да бабулі, і тады мы разам (цудоўны быў час!) хадзілі ў лес, палолі грады, пасвілі кароў...

Але ж дапамагалі яны не толькі ў гэтым.

Да мяне тады заляцаўся адзін дзяцюк, ды такі ўпарты... Я яму і гэтак, і так: не хадзі, маўляў, нічога ў нас не атрымаецца, а ён усё роўна за сваё. Вось я і кажу пляменнікам: «Калі з'явіцца гэты дзядзька, скажыце яму, што мяне дома няма». Дзеці паабяцалі. І вось — надвечарок. Той кавалер у бок нашай хаты пхнецца. Малыя згледзелі яго — і ў двор. Наперагонкі: бягуць і гарляняць: — Цётка Соня! Дзядзька ідзе! Хавайся ў бульбу!

Яны крычалі так гучна і так адчайна, што «дзядзька», хоць не адразу, але ж пачуў і хадзіць сапраўды перастаў.

С. Я. АТРОХАВА,
в. Селішча, Слуцкі раён.